

Соколёнок

2/2022

март – апрель

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АҚЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

*Связь
поколений*

Яру дугуър алай свас,
Яран сувар алукъна.
Хъуџуџк хъел ква, регъвез сас,
Ракъин нуарар галукъна.

Хъанва алерриз гъайиф
Амач лугъуз тавара,
Хважамжамдин яргъи киф
Перпилаг я цавара.

Килиг, къуџд, чаз кичӀе туш,
Хкадриз цӀун ялаврал,
Вун гатфарин бике туш,
Пехил жемир аялрал.

Чехи буба кавалдай
ЭкъечӀзава жаван хъиз.
Катна ичӀи чувал гвай
Къуџд тади квай мугъман хъиз.
Сагърай лугъуз гъуьлездиз,
Мез экъисна хивецӀди...

Рушариз

Стал Сулейман

Гьукуматдин багъдин емиш,
Таза тир бегьер я рушар.
Гатфар бере дагъда битмиш,
Лап яру цуьквер я рушар.

Куьн мектебдиз кIватI хьухь буьтуьн,
Гьарда чира илим дерин.
Якьин чир хьухь, гьукуматдин
Куьн вилин эквер я, рушар.

КIантIа диши, кIантIа эркек,
Ихтиярар сад я герек,
Билбилрилай пара зирек
Куьн артух нуькIвер я, рушар.

Фагьумнамаз бязи фурма,
Бязибурун чIарар бурма,
Гьар садан пIузарар хурма,
Мецер куь шекер я, рушар.

Куь хасият фагьумна за,
Куьн иер яб гуз акъваза,
Цирав хпе хайи таза,
Куьн гьахьтин кIелер я, рушар.

Вирибуруз кхьин-чIурун,
Мажбур я куьн илим чирун.
Квез кIани, куьн кIанибурун
Куьн чанар, рикIер я, рушар.

СтIал Сулейманан лубкIуьн –
Метлеб гьакI я куь кар тубкIуьн.
Ам вирибур чидач заз куьн,
Садан тIвар Пенкер я, рушар.

Алирза Саидов

УЪМУЪРДИН

ЖИЛЕТ

Баллада

1.

Чулав булутрин барутдава цав,
Физва самолет – кяз тежедай хьел,
Бирдан моторди яна пехъи ав,
Гуя галукъна цайпандин хел.
Океан – кІаник, винел – чулав гум –
Самолетди къатІ авуна лепе,
Ракет хъиз цавуз сух хъана цин гул,
Лепейрал туна ялавдин леке.
Гъар сада себ гуз гьалдзава вичел
Уъмуър къутармиш ийидай жилет,
Тек са гъвечи руш, къезил тир кІвачел
Секин я. Пашман. Адав гвач билет.
«Билет гвачирдав жилет хъурай гьикІ?!)
Гъайиф лепедкай жеда рушаз сур...
Бес вучиз бирдан куькІвена а чиг,
Галукъайди хъиз ракъинин шад нур?
Агакънани, руш, диде лувар гваз?
Акъахнани руш бубадин къуьнел?
Са касди вичин билет гана ваз –
Акъялжна чулав ажалдал къенер.

2.

Жордания! И тІвар элдиз ала я,
Щелхем я ам Гуржистандин авазрин.
– Я Аллагъ, чаз са аял це, аялар!
Вугумир чун субайвилин аязрив. –
Лугъудайбур и духтурдин ракІарихъ
Акъвазнава, – къизил тушни умудар?..
Жордания ви камалдин ракъари
Рухваярни рушар гана шумудаз.
Шумудан сив чІагурнава хъуьруьни,
Шумуд кІвалихъ ахъа хъанва жигъиарар.

Жордания, шегърдини, хуьруьни
Лугъузва: «Ваз гурай бахтлу уьмуьрар!»
Амма духтур океандин кІанева,
Дуьнья маса къачуз жедай инжи хьиз.
Яд уьлкведин руш хъфена кІвалева,
Ажалдикай хабар гузвай илчи хьиз.

3.

Скульптор, эциг гъилевай чукІул!
Художник, гадра шир ягъизвай кисть!
Алим, чарарал агъуз мийир кІул,
Шаир, вунни, дуст, са геренда кис!
Вуна ккъванцикай теснифзава тур,
Вуна ягъизва пагунрин шикил,
На юзурзава генералдин гур,
На хкажзава адмиралдин гъил.
Амма садазни аквазвач иви,
Дидейрин вилер хъиткъинарай нагъв,
Вучиз ярузма гилани и вир,
Вучиз чІурузма гилани и накъв?!
КъейитІа инсан – ви тІвар я жаллатІ!
ХвейитІа инсан – ви тІвар я Аллагъ!
Бубадин хурал игитвилин гъед –
Инсанар гзаф къейивиляй я.
Дидедин хурал игитвилин гъед –
Инсанар гзаф хайивиляй я.
Са гъед я чилин хура амай гъам,
Сад я къепІинлай вацрал вегъей кам!
Скульптор, кІевиз яхъ жуван чукІул!
Художник, къачу шир ягъизвай кисть!
Алим, чарарал агъуз ая кІул!
Шаир, вунни, дуст, жез тахъуй мад кис!
Вуна ккъванцикай тесниф ая къеб,
Вунани чІугу куьтендин шикил,
Вуна кълура дуьньядиз чи герб,
Вуна хкажа зи дидедин гъил.
КъейитІа инсан – ви тІвар я жаллатІ!
ХвейитІа инсан – ви тІвар я Аллагъ!
Къарагъ, инсанар! Атанва а чиг –
Пассажир гвачир гилани билет,
Вал алуқІзава а руша, эй чил,
Жорданияди вуганвай жилет!

Шамсудин Исаев Керекулдин Какаяр

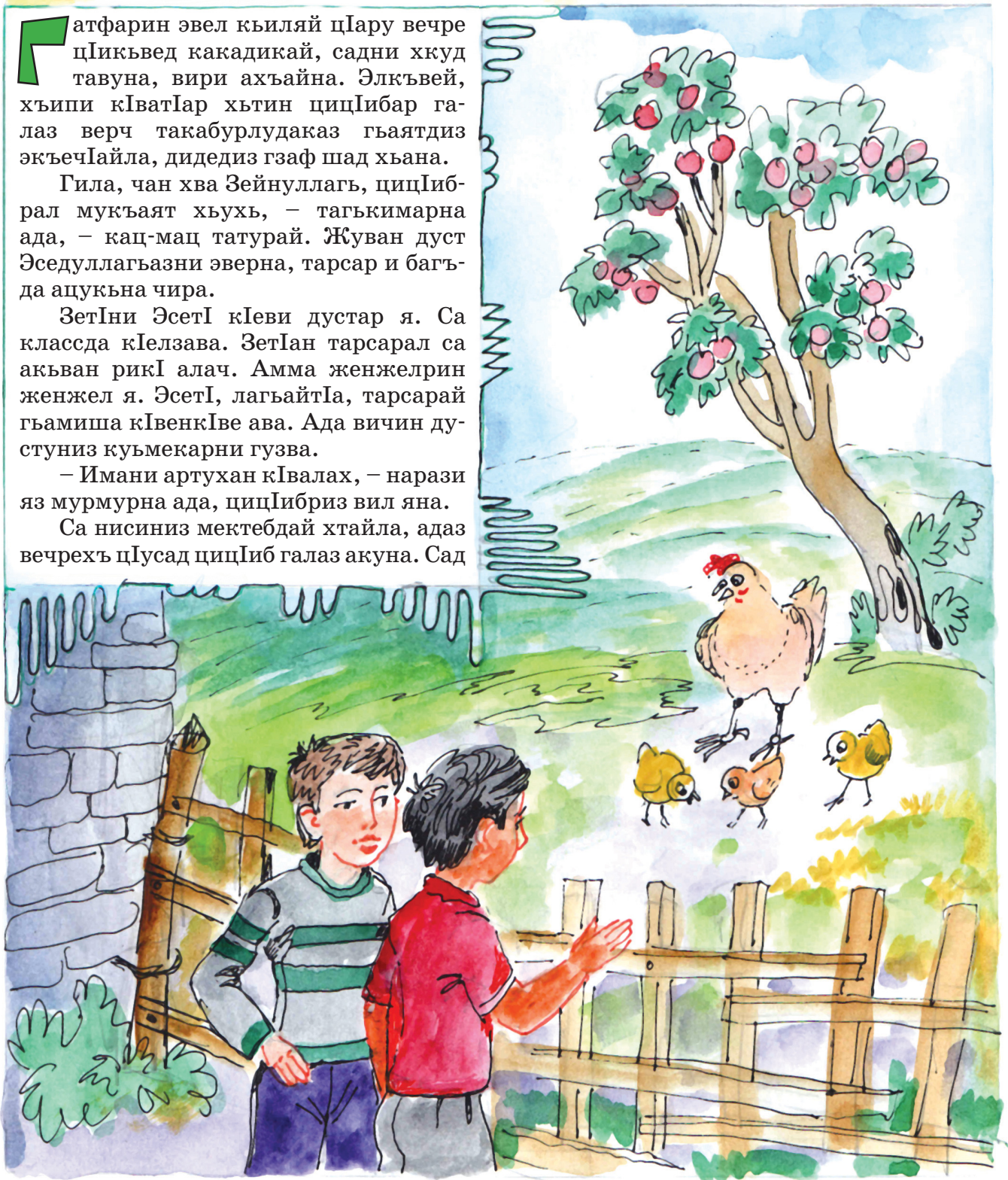
Гатфарин эвел кыляй цару вечре цикъвед какадикай, садни хкуд тавуна, вири ахъайна. Элкъвей, хъипи кватлар хътин цицибар галаз верч такабурлудаказ гъяятдиз экъечайла, дидедиз гзаф шад хъана.

Гила, чан хва Зейнуллагъ, цицибрал мукъаят хъухъ, – тагъкимарна ада, – кац-мац татурай. Жуван дуст Эседуллагъазни эверна, тарсар и багъ-да ацукъна чира.

Зетни ЭсетI кIеви дустар я. Са классда кIелзава. ЗетIан тарсарал са акъван рикI алач. Амма женжелрин женжел я. ЭсетI, лагъайтIа, тарсарай гъамиша кIвенкIе ава. Ада вичин дустуниз куьмекарни гузва.

– Имани артухан кIвалах, – нарази яз мурмулна ада, цицибриз вил яна.

Са нисиниз мектебдай хтайла, адаз вечерехъ цIусад цициб галаз акуна. Сад

авач. Гъаятдин, багъдин пицѠера кѠекѠвена, я кац авач, я цицѠиб. Анжах акациядин тарцин кукѠва авай мукай керекулдин цѠару гардан аквазва. Няниз ада дидедиз са цицѠиб квахънавайди ихтилатна. Дидедиз и кар агъур хъанатѠани, ада ЗетѠ секиарна:

– Къайгъу авач, хва, сад закат гудай адет я.

– Закат вуч я-е?

– Закат, зи хва, амайбур сагъ амукуй лагъана, гузвай садакъа я.

Садра ЗетѠ гъаятдиз гъахъайла, дели хъанвай вече кѠевиз гъарайзавай. ЦицѠибарни гъар патахъ чкѠанва. Гадади къуд пата вил экъурна, ваъ, кац авач. Мад са цицѠиб кимизва. И арада адаз «кѠир-кѠир» авуна тарцин хилелай муказ хкадар хъувур керекул акуна.

– Агъ, душман, – сас регъвена ада, – цицѠибар чуънуъхзавай къачагъ вун я ман? За ви дуван аквада?

Гадади ахтармишна: керекул суткада са сеферда, гъамиша гъа са вахтунда мукай къарагъзава. Пакадин юкъуз, гъа вахт мукъва жедай арада, ада верч цицѠибарни галаз демекда хтуна. Керекул къарагъна, тарцин хилел ацукъна, гъаятда цицѠибар авачиз акурла, ада кѠаник квай кѠамуз лув

гана. ЗетІ тарциз хкаж хъана, мукай керекулдин квее кака акъудна, гъана абур ргазвай яд авай чайдандиз вегъена. Са шумуд декъикъадила, «вуна акІ ийидайтІа, за икІ ийида» лагъана, какаяр ахкъудна, керекулдин мука эхцигна. Адалай гугъуьниз, керекул къарагъайвалди, ада цицІибар кІеви хъийиз хъана.

Хейлин йикъар алатна. ЦицІибрикай зирек ферейр хъана. ГъикІ ятІани са сеферда ЗетІни ЭсетІ гъаятда къугъвазвай. Садлагъана мукай къван хъиз чилел керекул аватна. Ада сив къакъунзавай. ЗетІ тадиз тарциз акъахна. Мукай адаз чІулав хъанвай квее кака акуна.

– Ура! Душмандила кысас вахчуна за! – чилел хкадарна, шаддиз гъарайна ада. Ахпа шутхунна ЭсетІан гъилий къурана къур хъиз хъанвай керекул акъудна, ам кІамуз гадарна.

– Вуч кысас? – хабар къуна ЭсетІа.

ЗетІа адаз хъайивал ихтилатна.

– Инсафсуз, зулумкар я вун! – вилера ажугъ аваз килигна ам дустуниз ва чин чІурна варцяй экъечІиз башламишна.

– Бес ада чи цицІибар...

– «ЦицІибар...» гъарайна ЭсетІа. – Тухурай ман! Амни чан алай шей я, адазни тІуьн герек я эхир. Вуна гайи затІ-матІ хъанани адаз? – ахпа ам явашдиз патав гвай ишикІдал ацукъна.

– И мукъвара, – башламишна ада, – за са журналдай кІелна. Африкада са нуькІре вичин мукан къерехдал гъана са чІулав цІицІ шуькІуь чІарчІелди кутІунна. НуькІ вичиз тІуьн жагъуриз мукай экъечІайла, тарцяй виниз илан хкаж хъана. Ам мукъув агакъайвалди цицІре вичин хци хътин квее спел иландин квее виле эцяна. А спеларни акІ туькІуьр хъанва хъи, на лугъуди, абур иландин вилерал алцумна къунвайбур я. Илан, буьркъу хъана, чилел аватна, муг сагъдиз амукъна.

– ЦицІ гишила рекъидачни? – мягтел хъана ЗетІ.

– Ваъ. Адаз недайди нуъКре гъизва. Какайрай шарагар акъатна, абуруз лув гуз чир жедалди, а цѝцІ нуъКре вичин мукал къаравул яз хуъзва. Ахпа ахъай хъийизва.

– Вири тапарар туш. Абуруз чалай акъул гзаф ава.

– Акъул авайда какайрал ацукънавай диде керекулдиз ихътин зулум ийидани? Вуна пуд ничхир санал тергна, къанлу!

– Абур зиянкарар я.

– Туш, къей хва! – хъел атана ЭсетІаз. – Тебиатдиз хийир тагузвай са къушни авайди туш.

– Де хъана, мад за ахътин къелет хъийидач.

– Вун сеbeb яз керекул шарагар ахъайдай вахтундилай къве сеферда гзаф какайрал ацукъуниз мажбур хъана? Кашани хажалатди ам къурурна, чан аламаз адакай къах авуна.

...Базар йикъан пакамаз ЭсетІаз ЗетІа гъятда ичикІдин къуларикай са вуч ятІани туъКуриз акуна.

– Вуна вуч ийизва? – хабар къуна ада ЗетІавай.

– Къефес!

– Низ?

– Къушариз. Твар гудай. Къуъд мукъвал жезва.

Дялрин фольклордай

Личес пепе

Са сеферда пепедал кьиф гьалтна.
Кьифре адавай хабар кьуна:
– Вун гьиниз физва, кьей Пепе-
шепе?

Пепедиз хьел атана:

– Зун «Пепе-шепе» туш, кьей
макъац кьиф!

Зун – вили яйлух гьилел алай,

Гуьлуь яйлух кьилел алай,

Гуьлмана кьиз,

Гуьзел хатун,

Сижаратун,

Балабатун,

Фатиматун,

Гуьлебатун,

Беневшатун

Пичес я!

Гатфар – гуьлуьшан,

Гад – гьерекат.

Кьуьд – аждагьан,

Зул – берекет.

Афар-фат, фу – берекат,

Калар-каш, хчлал, тараш.

Захъ хкIамир, цлахъан,

Цлак хкIамир чахълахъан.

Мирзе-Гъасан,
Гъахъ Рамазан.
БалкIандин пIуз
РакIарайтIуз.

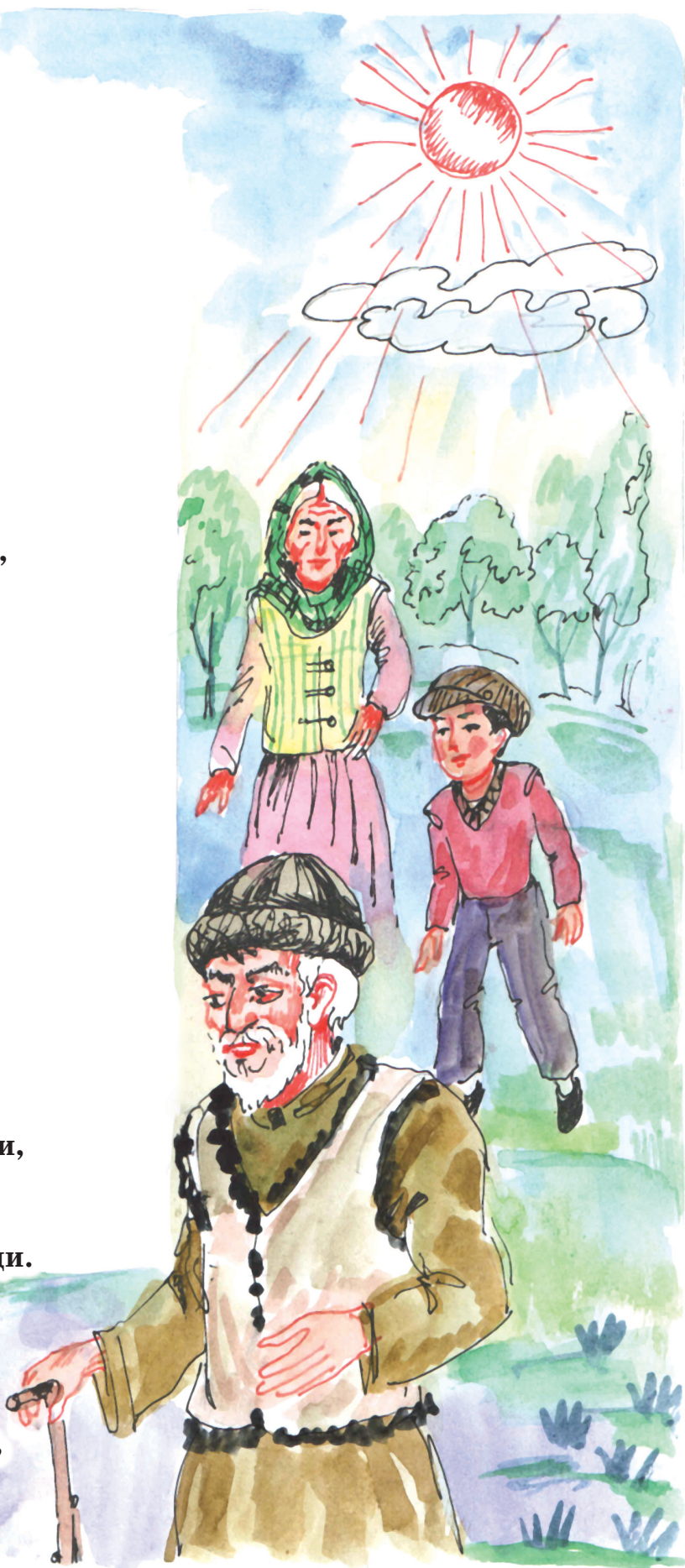
Ахцегъ – цегъ,
Цурун мегъ.
Марфад стIал,
Чемин ратIал.

Рагъ, рагъ, мурад рагъ!
МуркIад регъвер гваз хъвач,
Мулдин цуьквер гваз хъша!

Агъадихъай хтай къужа,
Винидихъди атай къужа.
Къужадин аба аку,
Гуьгъуьна нада аку.
Куркур хътин экв аку,
Абадавай тIекв аку.
ШемшитI булахар аку,
Къарид дамахар аку!

ТIунавайбур чичIекар,
ТIеквевайбур муьнуьгъар.
Муьнуьгъдин хам къилихъди,
Хпен суьруь – виликди.
Зардин чумахъ – гъиликди,
Памбагдин лит – къуьнихъди.

– Я гада-гада, Эмирбег,
А югъвавай цIегъ хкваш!
– А хва кьей цIегъ хквезвач,
Завай аниз къвез жезвач.
Са маса кас ракъура,
Къе зи кIвачIер агъур я.

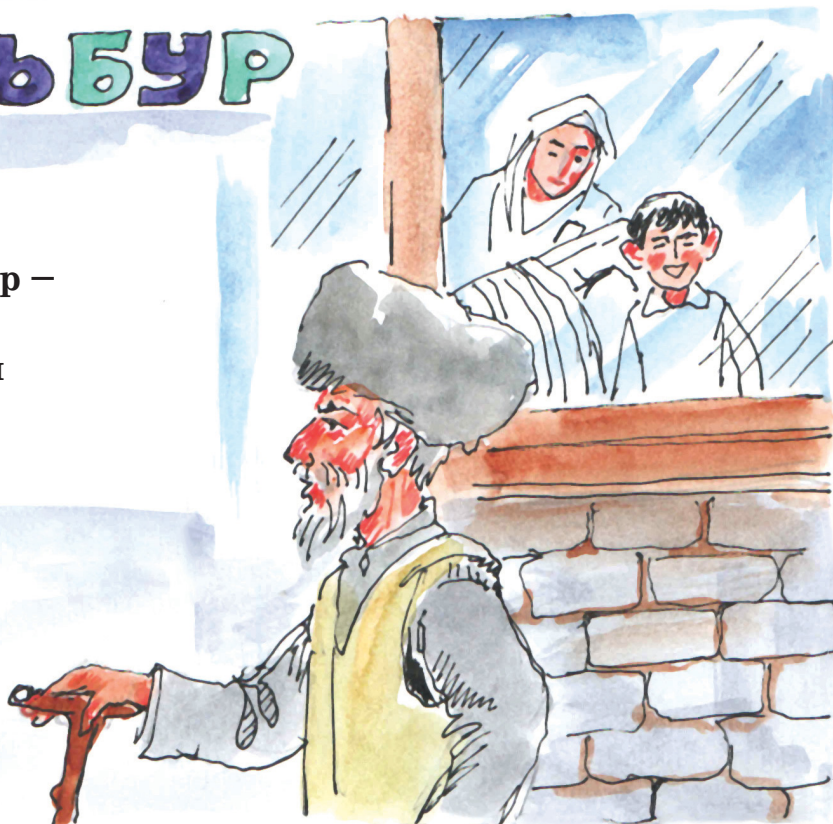
Гатфар

Живерикай амач гелни,
Девлетлу я вацлар целди,
Казар алай цвелин хелни
Гваз атанвай гатфар мубарак!
Кузвай яран цаяр мубарак!
Акваз-акваз чулар хуцу,
Къваккъвад вални жезва къацу.
Къванвай сифте марфар лацу,
Дегеш жезвай йикъар мубарак!
Чубарукрин мукар мубарак!
Рагъ чими жез, цавни михъи,
Чан алай гъар затІ я дири.
Къугъваз тайцин таза фири,
Гулукъзавай шагъвар мубарак!
Бенешайрин клунчлар мубарак!

Вик/егъбур

– Баде, бици аялар
Къепера куз твазатІа?
– Хъурай лугъуз къегъалар –
Вунни къегъал язва, хва.
– Баде, къузуъ къужайри
Аса вучиз къазватІа?
– Абур чпин асайри
Къегъалар яз тазва, хва.

Лайлай

Ксанва чубурук
Къавук квай мука.
Ксанва чинеруг
Тик таран кІукІва.
Ксанва махарик
Амалдар кваса.
Ксанва ракІарихъ
Бубадин аса.
РакІарин зенгина
Ксанва ванер.
Ксанва къепІина
Хтулдин вилер.

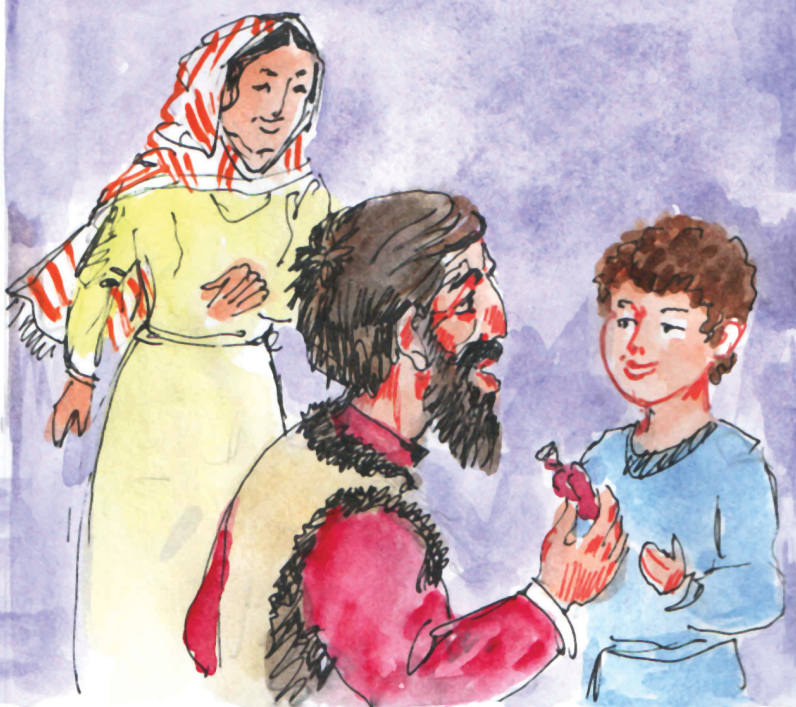

Савкъватар

Зи хцин диде
Хквезва кІвализ.
Теменрин гьебе
Хкизва хциз.

Зи баладин дах
Геж жедач кье мад.
Къалур цІийи свах –
Пагъ, жеда гъа шад!

Кимелай буба
Хквез кІвачин я –
Савкъват вуч ятІа
Авай жибинда?

Ваз Умолл Аслонов

АМ ЧИДАЙ КАС ЯНИ?

Къунши хуъруънви вичин бурж квай касдивай ам къахчун патал муъкуъ хуъруъз фена. Хуъруън муъкув агакъайла, ам са булахдин къвалав ацукъна. Инал цѳувад йис яш хъанвай хътин са гадани алай.

– Салам-алейк, чан бала! – салам гана итимди, ахпа инал ацукъна.

Ам рекъи яна лап галатнавай, къайи яд экъечІзавай булахди ам шадарна.

– Алейкум-салам! – лагъана гадади. – Ядни хъухъ, жуван гъил-чинни чуъхуъх, чан халу, ваз регъят жеда.

– Сагърай, чан бала, гъа вуна лугъузвайдал ийида за, – итимди яд хъвана, гъил-чин чуъхвена, ихтилатар башламишна.

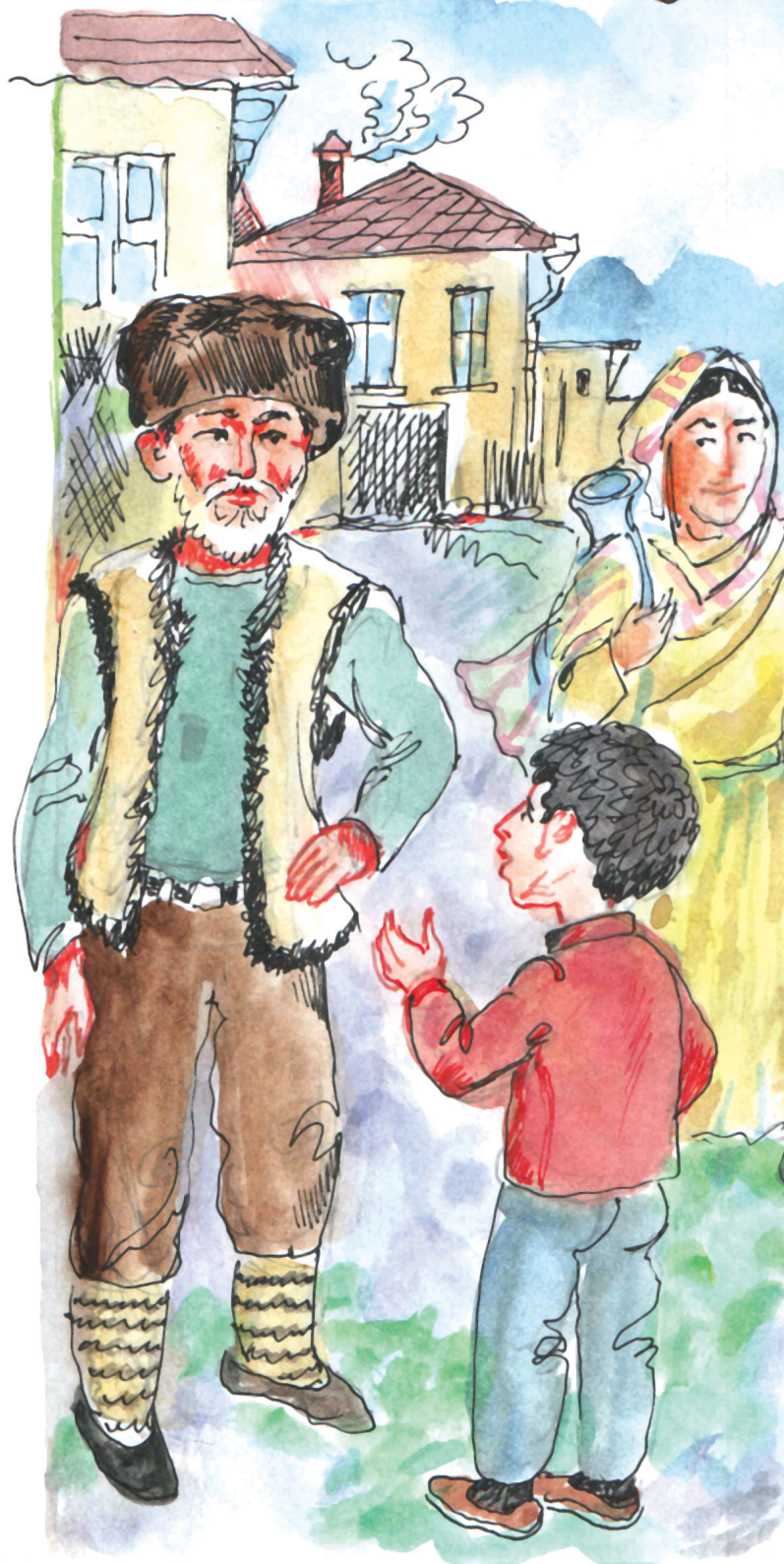
– Чан бала, – лагъана мугъманди, – ваз Зибилали чидай кас яни?

– Белли, халу, чидай кас я.

– Зун гъа кепеюгълидин патав физвайди я, чан бала. Са йисалай гзаф жезва ада завай вад виш манат бурж къачуна, амма вахкузвач. Гзаф гъиллебаз инсан я ам, шумуд сеферда вахгуда лугъуз, зун, ингъе, ада алдатмишзава. Ваз ам чидай кас яни?

– Эхъ, – лагъана гадади дакІанз-дакІанз.

– Гъа Зибилали лугъудай зибилдин хци зун гзаф инжикли ийизва ман, чан бала. Чидач гила за

вуч авун лазим ятIа, чан бала. Чан бала, ам ваз чидай кас яни?

– Эхъ, – лагъана явашдиз гадади.

– Белки, вазни ван хъана жеди: а мердимазардин хци зун хъиз гзафбур алдатмишзава, лугъуда. Гила за адавай расписка вучиз къачунач лугъуз гъай-ифарзава. Суддиз вугайтIани, субутардай са делил авач захъ. Ваз ам чидай кас яни, бала?

– Эхъ, – ван тежедай сесиналди жаваб гана гадади.

– Ваз ам гъикI чида, чан бала? – хабар къуна итимди.

– Бес жуван хайи буба чир жедач-ни! – жаваб гана гадади, чин чIур хъана, дакIандиз. Ахпа гада тадиз къарагъна, инлай хъфена.

Аквадай гьал, адаз вичин бубадикай авур суьгъбетди еке таъсир авуна.

Итимдизни акъван регъуь хъана хьи, адаз амукъайди вичин къил къве гъил-ивди къуна, вичи вичиз экъуьгъунарун хъана:

– Я ламран хва зун, а кепеюгъли зун, я мердимазардин хва зун, за авурди вуч кIвалах хъурай эхир!..

Инлай къахрагъна ам элкъвена чпин хуьруьз хъфена...

Амма Зибилалидин кIвале вуч хъанатIа, садазни чидач. Анжах муькуь юкъуз а булахдал акур гадади вад виш манат бурж хкана итимдин гъиле хтуна.

– Ма, халу, къахчу жуван гьалалдин пул, сударни герек туш, расписка-ярни. Де сагърай! – ам тадиз кIвалай эхкъечIна, хъфена.

– Пагъ! ХупI ажайиб судьядал гьалнатчи зун! – шадвилин гъарай акъатна итимдай.

Кукундин арза

ж. Жаметова

– Я кьей кукупI, куьхъ кьекъвезва?

– Накъ за хайи какадихъ.

– Аламатар (зун хъуьрезва),

Лагъ, кукупдин

Мус вил хъана пакадихъ?

– Уф, аман, гуж,

Там ухшар я акадиз,

Аси хъанвай ракъини

(Белки хъанва пехъини)

Дуьнья къурай цIамар хъиз,

Спичкадин къалар хъиз

Хъчирзава нулар, гуж,

ТIалаб тийиз гъакъини

Туьхуьрдайди вуж я, вуж?

– Я, кьей кукупI, икъван дердер

Ни туна, лагъ, ви чанда?

– Йикъан къадир

Йиф атайла чир жеда.

Мекъ гъим я, чим,

Циф атайла чир жеда.

За масадан мукара

Гадардайла какаяр,

Дуьзена тир зун,

Бахтавар тир зун,

Къуд пад тир женнет,

Зи къетIен къисмет,

Вахтар фида,

Квез виридаз сир жеда.

Ку-купI, ку-купI!

Я муг хъанач, я кака.

Там яни, купI?

Я кье хъанач, я, пака.

– Акъваз, акъваз,

Икъван гужа авайла,

Илигдани манидал?

– Суал я им виридан.

Мани туш им, гъарай я,

Зи квахънавай къарай я.

Ку-купI, ку-купI!

Са хупI, са-хупI!

Зун стIалдихъ къаних я,
Ни алудда къарихвал?

ЦIивин хъанва тараркай,

Агъу хъанва вацIаркай.

Гъахъни батIул какахъна,

Чилин ажугъ алахъна,

Велвелада ава чил,

Залзалада ава чил,

Саймишзавач инсанри

Дели жезвай гъайванар,

ЦIийи хъийиз айванар,

Са гужзава, гьекъева.

Межнунар туш, къизилар

Лейли патал кIватIзавай,

КъатIзавай рехъ, мензилар

Сефигъар я, кисейриз

Беделнавай харалар.

Къве кIвач квай куьк кавалар.

Межнун катна къисайриз

Сефил вилел нагъв алаз,

Базардалла Лейлини

Гъарайдава цIай къунвай

Какадавай нинини.

Ку-купI, ку-купI,

Я муг амач, я кака,

Къуд пад ялав,

Я кье хъанач, я пака.

Шупу

Хуьруьг Лукьмонь

Са лам ава захъ эркек,
ТІварни вичин Шупу я.
КІвалахдайла, ам – зирек,
Лам туш, халис ябу я.

Дагъдин чиник ква чи там,
Машин фургъун тІакъадай.
Маса чка авач чахъ
Кудай затІар гакъадай.

Къуьд паталди гъар йисуз
КІарис гъанай гъизва за.
Мекъи кІвале чимивал
Гъабур кана хуьзва за.

Шупу дар тир жигъирра
Регъятдаказ къекъведа
Еке са пар кІулаваз
Рап-рап ийиз хкведа.

Бубади а лам патал
Ракъун пурар авунва,
Чуларикай раснавай
Залпанд къилел чІугунва.

Агъ, акунач квез векьер
Чи дагъларай экъечІдай.
АкунайІа, дергес гваз
Абур ягъиз эгечІдай.

Гъа Шупуди хкизва
А къаяйрай векьерни,
Эгъазавач чав ада
Я аязар, мекъерни.

Дялрин кьвалунар

Тимче

Гьахъ патал

– Мурад квализ хтайла дах чин чурна ацукьнавай:

– Мурад, – лагъана дахди, – вун бадедин ихтияр авачиз куьчейризни фена, тарсарни вуна гъазурнавач, алад фена атла пипле акъваза.

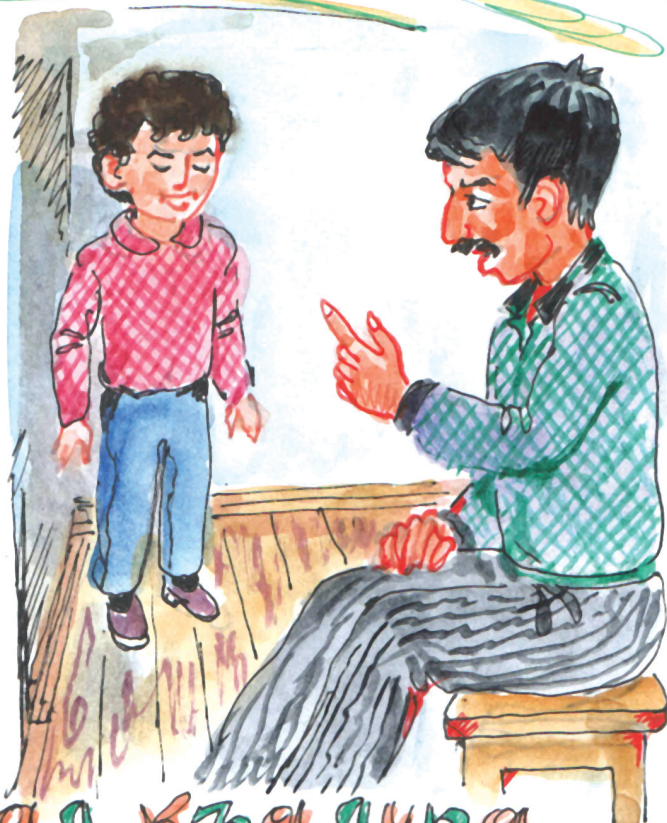
– Зинни зи бадедин арайра масадбур вучиз гьахъзавайди я?

– Ам ви баде хъиз зи дидени я.

– Акъван гьахъ гвай кас ятла, дах, садра къванни а пипле жув акъваза. Ви дидедал алукъ тавуна куьчейриз фейи зун батул тирла, зи диде кваз такъаз гьар йикъуз ваз клан хъайила хквезвай вун гьахъ жедани?

– Акл ятла чи алакъаяр «зун – вун» хъана ман?

– Багъциламиша, дах, ихтилат кудайди вун тир къван.

Къадирлувал къалура

– Я буба, зун хадалди вун чехи буба тирни?

– Ваъ, хтул, закай чехи буба авурди вун я.

– Акъван гагъда ваз пенсияни гузвачирни?

– Ваъ, хтул, гьамни ви гьунар я.

– Чан буба, акъван гьунара р залай алакъайла, вунани зун патал са къадирлувал къалура, са вацран пенсидихъ заз велисапид къванни къачу.

– Керим, вуна мад тарс чирнавачни?

– Ваъ, малим, зи кьилиз са шеъни физвач.

– Ам ваз ни лагъана?

– Зи бубади, малим. Ада, яб къуна зун куъчедай хкана «ви кьилевай гар акъуда, тарсар кЕла, бес я куъчейра къекъуън» – лагъана.

– Бес вучиз кЕлнач?

– Тарс кЕлиз башламишнамазди куъчедай юлдаш гадайри уфтер ягъиз башламишна. Зани, къавал экъечІна, уфтуъналди абуруз жаваб гузвай арада дидедиз акуна.

– Вун куъчедай уфтер ягъиз хкайди тирни? – хабар къуна дидеди.

– Уфтер за кьилевай гар акъатун патал язава, кьиле гар амай къван гагъ зи кьилиз тарс физвач, чан малим нетижани ваз аказва.

– Ви уюнбаз жавабар бес хъуй, Керим, – лагъана муаллимди, – пака диде-буба галачиз мектебриз къвемир.

– Ваъ, ваъ, чан малим, а кар авуртІа, зи дидедин язух тушни?

– Дидедин вучиз гъа?

– ГъикІ вучиз? Дидеди заз накъ мад «Я Керим, вун сеbeb яз муаллимри зи чин кудаи къван чиникай хъурхъ жезва, – лугъуз шел-хвал авунвайла я. Бес дидедин чиникай хъурхъ хъайила, ам булахдал гъикІ фида? Зи бедбахтвилер артухармир, чан малим.

– Диде, диде! – гъарайзава гъаятдай Мурада, тадиз инал ша, и чи Айнадин кьилел чЕхи бала атанва.

– Вуч бала я, я хва, Айнади хъ вуч хъанва?

– Бес вуна, чЕхидан чЕлаз килич тавурдал чЕхи бала къведа лагъаначирни?

– Лагъана, вуч хъанва?

– За немир, немир лугъуз Айнади

машмашдин цил туъкъуъмна, гила адан руфунай машмашдин тар экъечІайтІа вучда?

– Са цил хатадай тІуън хъана жеди, мад недач ада, чан хва, ваз кичЕ жемир, чна бадедив адан руфунал цагъ элкъуъриз тада.

Зульффикъар Къафланов

Фурсе акаатай кІам

Са кІам яз вич гъамиша,
Эхъвез хъайи гамишар,

Хатадай сел атайла,
Селди къве кьер гатайла,

КІамуз вич вацІ хъиз хъана,
Вичин рехъ-хвал гуыз хъана.

Гвена, гена гъевесдив,
Къуд пад лепе – дергесдив,

Хтайла кІам вич-вичел,
Аламачир затІ кьерел:

Я тар, кул-кус, векьерни,
Жигъир лугъур рекьерни.

Вири селди тухванвай,
ЦІайлапан хъиз атанвай.

КъецІил хъанвай кьер акваз,
Сефилвилин шер – аваз.

Хкаж хъана кІамалай,
Бахт къатІ хъайи къамалай:

– Сел атайла, дамахна,
За вуч чІуру кІвалахна.

Гила къайнар ракъари
ЦІай сухда зи къвалариз.

Зулун къайи гарари
Кар гуда зи юрфариз.

ХъуьтІуьн пехъи саврухри,
Тежес сес зи, язухдин,

Дамарравай рикІин зи
Иви хъвада йигиндиз...

... ГъакІа хъунни авуна:
КІам амукънач тавуна.

Ражоа Пагырбегов

Вучиз Инсандиз жаза гузво

Са касди пачагъдиз лагъана:

– Заз вакай гъакъикъат чида.
– Гъакъикъат! – хабар къуна пачагъди.
– Вун халкъдин вилера михъиз чуплах я, – жаваб гана а касди.

– Ни лагъана ваз? – суал гана пачагъди.
– Адакай заз гъахъвили лагъана.

Пачагъди гъахъвал вичин патав гъун буйругъна.

И касди заз лугъузва, зун халкъдин вилера чуплах я.

– ГъакъИ яни дугъриданни? – хабар къуна пачагъди.

– Эхъ, гъакъИ я, – жаваб гана гъахъвили.

– Килиг заз хъсандиз, рикъел хуъх зал алай парталар. Пакамаз зал маса парталар жеда.

– Вуч вуна алукайтъани, гъикъИ хъайтъани халкъдин вилера вун чуплах я, – лагъана мад гъахъвили.

– Агъан, акъИ ятъа инсандиз вуна чирна ман а гафар.

– За! – хиве къуна гъахъвили.

– Пачагъдал бугътенар вегъинай за ваз рекъиналди кар атъузва. ЖаллатъИ, атъутъИ гъахъвили къл, – хъел кваз лагъана пачагъди.

Къуна гъахъвал, эцигна къланчълнал. Хкажна вири къуватдалди яна якъв. КъланчъИ къве пад хъана. Амма гъахъвили са затъни хъанач.

– За пачагъарни жаллатъар жаза гана рекъида, акъваз, куъ вахтни къведа, – лагъана гъахъвили.

– Чи вахт къведалди сифте за вун агъа дуънъядиз ракъурда, угъраш! – гъарайна пачагъди. Цъал вегъ ам!..

– Кутълнна шалмандал гъахъвал. Кутуна къланикай цъай. Къларасар вири кана, амма гъахъвал са затъни тахъана чилел эвичъна.

– Ва-агъ, – ам цъаярани кузвач, – алапат хъана жемят. Гъахъвал эбеди, дириди тирдан чъалахъ хъана вири инсанар.

– АкъИ ятъа, – лагъана пачагъди, – сифте гъахъ гаф лагъай инсандин къл атъутъа! ЖаллатъИ адан къл атъана.

Гъахъняй гъахъвал терг ийиз тежедайди чир хъайила, гила гъамиша гъахъвал гвай инсан терг ийиз алахъзава. Гъа икъИ тир лап дегъ заманайрани ва гилани...

Къез чидане?

Ручкадин ТАРИХ

Къе ручка эрчи гьил хьтин са зат хьанва. Амма адакай ихтилат яргьалди я.

Гилан Египет гьукуматдал дегъзаманда Мисри тIвар алай. А вахтунда ам къакъбан дережайрив агакънавай, дуъньядиз тIвар акъатнавай вилаятрикай сад тир. ИкI тирди а чилел эцигнавай ажаиб жуьредин дараматри, илимдин ва жерягьдин агалкъунри тестикъарзава.

Машгъур фиръаван Тутанхамонан эхиратдин къванцин кIвал ахъагъайла, ана амай затIарин арадай ручкани жагъана. Ручка цурунди тир, адан буш къене нацI авай. НацI жими, чулав затIуналди ацIурнавай – къенин гафаралди чернилдалди. Ихьтин ручка гъиливди расун регъят кар тущир, гъавилай ам къитни тир.

А чар авачир вахтара мисривийри папирусдин (набататдин тIар я) пешерал, чепрекъанрал, къванерал кхьинар ийиз хъана. Гъа сифте ручкадилай чешне къачунвай ручкаяр гила чи гъилера булдиз ава.

Шарикдин ручка гегъеншдиз ала-тай виш йисан 40-йисара машгъур хъана. Сифте абур самолетар гьалдай летчикар патал акъудна. Цавун бушлукра абур къулай тир, чернилар авахъдачир. Ахьтин ручка сифте Венгриядин журналист Ласло-Йожеф Биро лугъудай касди туькIуьрна. Ам адан рикIел ктабар чапзавай типографияддин гьарфариз язавай ранг акурла атана. А ранг машиндикай хкатай чарчел гъасятда къуразвай. Химиядин гъавурда авай пешекар вичин стхадихъ галаз санал ада ручкадин кIвенкIве

авай перо шарикдалди дегъишна. Им 1938 лагъай йисуз хъайи кар я. Сифте Парижда патент къачуна, ахпа Аргентинада ручкаяр акъуддай машинар туькIуьрун патал пулдин куьмекар гудай варлу инсанар жагъурна. Америкадиз хабар хъана, гъабуруни геж тавуна и кардик къуьн кутуна. Гъамиша хъиз, садални алуьк тавуна абуру шарикдин ручкаяр акъудиз башламишна. Судар-дуванарни тахъана амукънач. Эхирни са меслятдал атайла, 1945-йисуз Нью-Йоркдин чIехи универмагда шарикдин ручкаяр гуз башламишна. Сада садаз рушар гудай еке, яргъи учирар арадал атана. Къайда хуьн патал 50 полицейскийдиз эверна. 10 агъзур ручка са-къве сятда къачуна тарашна.

Чи гъилера авай ручкадихъ гъахьтин аламатар авайди я.

КЪАРИБА ХАБАРАР

Гилани каш авай уьлквейр ама лагъайла, куьн тажуб жемир. Месе-ла, Африкадин континентда авай уьлквейр. Абуруз гъамиша гишинвал гъиссун адет хъанва. Къурагъ йисар хъайила, дяведин йисар хъайила, каш халкъ патал лап мусибатдиз элкъвезва. Судан тIвар алай уьлкве-да юкъван гъисабалди 1-2 миллион кас гъамишаллугъ гишила рекъидай къурхувилек ква. «Сергъят тийижир духтурар» тIвар алай тешкилатдин векилди лугъзвайвал, гъар начагъ хъайи пуд аялдикай сад къутарми-шиз тежедай гъалдиз къвезва.

Алай вахтунда ООН-ди Судан-дин агъалийриз куьмек патал само-летрай пек-партал, тIуьн-хъун гада-рун къетIнава. А кар патал вацра 12 самолетди цава лув гуда, къибле па-тан Судандиз 10 агъзур тонн суьрсе-тар агакъарда. Суданда яргъал феици гражданский дяве сеbeb яз вири ре-къер хаталу хъанва. Гъавилай само-летрай чарасуз суьрсет агакъарун амайди са рехъ хъанва.

Гъиндистандин са къадар алимрин фикирдалди, гъайванриз къил рагъ экъечІдай патахъ элкъуърна ксуз кІан хъун дуъшуъшдин кар туш. Абуру тестикъарзава, бес чилин микънатІисди ахвариз еке таъсирзава Месела: эгер инсан къил рагъ экъечІдай патахъ элкъуърна ксанватІа, адан ахвар пара ва кІевиди жеда. Вирида-лайнни пис кар къил кефер патахъ элкъуърна ксун я. А кас пакадин юкъуз, вич вичикай куъцІенваз, гъилляй са карни текъвез жеда. АкІ хъайила, вуч авуртІа хъсан я?

Къачу компас. Къибле пад, кефер пад тайинара. Ахпа къил къибле патаз яна ксус. Къвез ширин ахварар хъурай!

ООН-дин гъисабралди чилин винел гъар йисуз 80 миллион инсан артух жезва. Ругуд агъзур миллиарддив агакънавай инсаният 60 йисан къене къве рекъера артух хъун мумкин я. И инсанрин 99 процент чеб лап кесибвиле авай уълкейри гузва. Инсанар гзаф жезва, амма абуруз гъич тахъайтІа сифтегъан образование гудай, абуруз сагъламвилини шартІар яратмишдай мумкинвилер а гъукуматрихъ авач. АкІ хъайила, «инсанар артух жезва лагъана вуч шадвал авурай?» лугъудай суал къвезва.

Чмуга - муга

Гарал кьугъваз тIаратIар,
Гьекъедава кьавалар.
Кавалдавай кьуъзекар
Ацукънава кьаварал.

«Вад кьачуна, баде, за –
Лугъуз хтул шадзава, –
Кьачуз жедай мад завай,
Амма тарсар вад авай.
Гьисабиз зун туш авам,
Пака тарсар кьуд ава,
Кьудра сад им кьуд я ман».

Югъди иесдиз авурбур кьуллугъ,
Йифиз жедайбур раIарин кьулухъ?

Валчагъ гайи цацариз,
Шукур гьизвай цавариз,
Кьазва кьугъуър ябудай
Ипек алай бубуди.

Кьветхверар я,
Кьулайбур я чамарар,
Гьелекда вун,
ДегитайIа чкаяр.

Сифте камар неведин
Терсеба я, зверзава.
Биришкай нурарна
Шад я баде хьверзавай.

Тегьмесхандиз, векьериз
Вилив техвей гьамам я.
Цекверизни чIижериз
Квахъай югъ я, са гьам я.

Шагъабудин Шагъатов

Го-о-ол!

Телевизордиз килигзавай Рагъимай «го-о-ол!» – лагъана гъарай агъатайла, як регъвез кухняда авай дах зверна дегълиздиз экъечІна ва адавай низ гол ягъна лагъана, хабар къуна.

– Чаз, – рикІ шадвилин гъисерив ацІана жаваб гузва Рагъима.

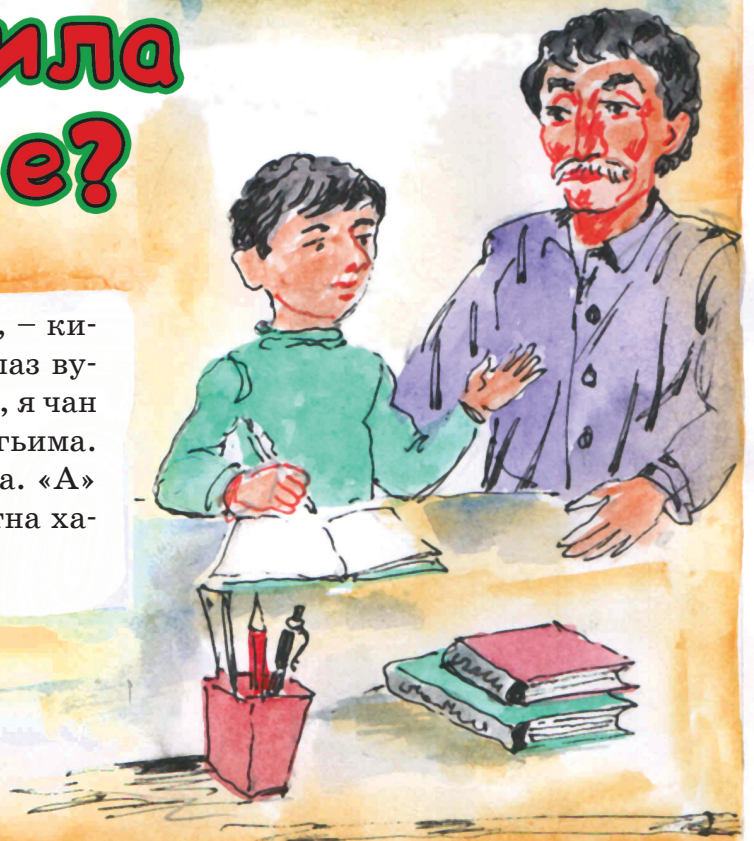
– Чаз гол ягъайла шад жедани, ах-макъ? – хъел атана дахдиз.

– Гол ягъайла, – жаваб вахгана Рагъима, – низ ягъун вуч я.

«А» хъайила вуч ава е?

– Рагъим, – лугъузва бубади, – килиг чан хва, им «Б» я. Захъ галаз вунани тикрар хъия. «А». «А» ваъ, я чан хва, «Б». «А», – тикрарзава Рагъима. «Б», я чан бала, – аси жезва буба. «А» хъайила вуч ава-е?» – хъел акатна хабар къазва Рагъима.

ЭЦЯГЪУНОР

– Яд акурла
Катдай Шабан,
Чулав дабан,
Я агъдабан.

– Тамум, Тамум,
Дидедин тум.
Нер я битиш,
Иски батриш.

– Имран, Имран,
Къажгъандин кІан,
Нер я чха,
Ха-ха, ха-ха!

– Телли, Телли,
Терс я сейли,
Чарар я куш,
Вич гада-руш.

– Шувакъ Къази,
Шандакъ Къази,
Са кур хапа недай Къази,
Къаз акурла шедай Къази.

– Хиве къадач къелетар,
Къушабур я къиметар,
Нер я картуф Эрзидин,
Харчи я кІуф Эрзидин.

Соколёнок

ISSN №0206-7978

Кард

2/2022

март – апрель

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Агентство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

Х. Хаметова (редактор)

А. Кардаш

А. Исмаилов (зам. гл. редактора)

З. Кафланов

К. Акимов

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера М. Муталлибов

На обложке – Ибрагим Ибрагимов,
Заслуженный работник культуры Республики
Дагестан, заведующий Чиркатинским
краеведческим музеем.

Формат 60x84 ¹/₈.

Бумага офсетная.

Уч. изд. л. 3,12.

Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 13.04.2022 г.

Тираж 432 экз.

Заказ № 1208.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Лезгинский язык

Индекс: на год - 63338,
на полугодие - ПМ991.

Цена свободная